

ACADEMIA DE POLIȚIE „ALEXANDRU IOAN CUZA”
FACULTATEA DE ARHIVISTICĂ

H R I S O V V L

Anuarul Facultății de Arhivisticiă
XIV (2008)
Serie nouă

BUCUREȘTI – 2008

“tatăl meu”³⁶, precum și a mobilierului și biroului la care au lucrat bunicul, tatăl și unchiii săi.

Cu privire la întreaga sa corespondență pe care o păstrase „pentru a o reciti în zilele lungi ale bătrânetii cetei fără de sfârșit”³⁷, își exprimă rugămintea de a fi arsă complet, fără a mai fi citită de nimeni.

În încheierea dispozițiilor testamentare și a ultimelor sale dorință, precizează că la data respectivă – 13 iulie 1938 – se afla în celula nr. 31 a închisorii militare Jilava, închis fiind pentru „vina de a-mi fi iubit neamul și de a fi luptat pentru înălțarea lui”³⁸.

Zusammenfassung

Der Beitrag spricht über die Gründung der Bibliothek des Kreises Gorj „Christian Tell“, indem man die Akten des Bestandes „Primăria orașului Tg.-Jiu“ (Rathaus der Stadt Tg.-Jiu) untersucht. Bedeutend für dieses Thema ist der Briefwechsel zwischen Alexandru Cristian Tell, dem Enkel von Christian Tell, und dem Bürgermeister Șerban Frumușeanu, der am 7. Oktober 1933 durch Alexandru Cristian Tell gestartet wurde. Er beabsichtigte 3000 Bücher zu spenden, um eine Bibliothek in der Stadt Tg.-Jiu im Kreis Gorj, dem Herkunftsland der Familie, zu gründen, die zu Ehren seines Vaters und Großvaters den Namen „General Tell“ tragen sollte. Das Testament des Stifters bringt nicht nur interessante Informationen über die Gründung der Bibliothek, sondern auch über den ganzen Nachlass der Familie Tell.

CONSIDERAȚII PRIVIND ÎMPROPRIETĂIREA ȘI ÎNCETĂȚENIREA MEGLENOROMÂNIILOR ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Virgil COMAN

Sfârșitul primului război mondial avea să aducă și primul clivaj în rândul comunității de români din Meglenia astfel încât, prin stabilirea noii frontiere de stat între Grecia și Regatul Sârbo-Croato-Sloven, meglenoromânii din Berislav, Cupa, Liumnița, Luguța, Oșani, Tânăreca și Nânta au rămas, în continuare, în hotarele statului elen, iar cei din Huma, cât și alte câteva familii din Ghevgheți și satele învecinate Bogorodița, Mrzenți, Moin și Gonicet au fost integrate viitorului stat iugoslov¹. Prin urmare, cei cuprinși în acest din urmă stat au fost primii cărora le-au fost suprimate, de către noile autorități, drepturile ce li se cuveneau, mai exact, posibilitatea de a învăța în școli în limba națională, respectiv de a se săvârși în bisericile românești serviciul religios în limba națională². Mai mult, ca urmare a înfăptuirii reformei agrare, prin care statul sârb urmărea să soluționeze unele probleme social-naționale, nu s-a admis decât împrioprietăirea cetățenilor de origine sârbă, în cadrul același proces fiind expropriate și suprafețele muntoase cumpărate de aromâni și meglenoromâni de la proprietarii otomani, pentru a-și putea crește turmele de animale³.

Diferendele greco-otomane în privința stabilirii noilor frontiere, după încheierea primului război mondial, vor duce la izbucnirea unui nou conflict în Balcani. La data de 15 mai 1919, cu acordul Marii Britanii, Franței și S.U.A, grecii debarcă la Smirna și atacă armatele otomane⁴. Operațiunile militare se vor desfășura până la sfârșitul lunii septembrie 1922, victoria revenind taberei conduse de Mustafa Kemal⁵. În aceste condiții, forțele beligerante trec la masa tratativelor care încep la data de 3 octombrie 1922, la Mudanya. În

¹ Virgil Coman, *Megleno-Români (I)*, în „Desprețarea. Revista aromânilor”, IX, nr. 11 (104), 1998, p. 8.

² Vezi pe larg Daniel Lazăr, *Situația minorității române din Regatul Sârbo-Croato-Sloven între anii 1919-1929. Puncile de vedere*, în Gheorghe Iacob, Cătălin Turtiuc (ed.), *Istorie și conștiință. Profesorului Ion Agricoroaiei la 65-a aniversare*, Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași, 2002, pp. 237-246.

³ Stoica Lascu, *Împrioprietăirea românilor balcanici în Cadrilater*, în „Dosarele istoriei”, V, nr. 1 (65), 2002, p. 30.

⁴ Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*, vol. V: *Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre)*, Iași, Institutul European, 1998, p. 26; S. M. Sophocles, *A history of Greece*, Institut for Balkan Studies, Thessalonike, 1961, p. 356; Charles Jelavich, Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice 1804-1920*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia 1999, pp. 362-365; Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă*, București, Editura Oscar Print, 1998, p. 505.

⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

în urma discuțiilor, la 11 octombrie, s-a ajuns la semnarea unui armistițiu, care era *de facto* un compromis între Autanța și Turcia⁶. În conformitate cu acesta a fost convocată la Lausanne, o nouă Conferință de pace, pentru a pregăti tratatul final al reglementării păcii între Turcia și puterile aliate. Negocierile au început în noiembrie 1922 și s-au finalizat la 24 iulie 1923. Aici au fost rezolvate, după cum afirma însuși Mustafa Kemal – făuritorul Turciei moderne „socoteli seculare” și „cheстиuni încâlcite” ca, de exemplu, problema Capitulațiilor, a datorilor publice ale Imperiului Otoman, a Strâmtorilor, situația minorităților, și.a.⁷

Cel mai mult de suferit a avut, fără îndoială, Grecia, care pe lângă pierderile teritoriale, a mai trebuit să semneze un acord ce viza un schimb de populație cu Turcia. Exceptându-i pe grecii din Constantinopol, toți ceilalți din Turcia urmău a fi dizlocați. La rândul lor, musulmanii din Grecia, cu excepția celor din Tracia de vest, urmău a fi mutați în Turcia. Se estimează că aproximativ 1.500.000 de greci și 400.000 de musulmani, dintre care majoritatea turci, dar și unii greci sau de alte origini etnice, au fost afectați de aceste măsuri⁸.

În cadrul mișcării de populație, meglenoromânii islamizați din localitatea Nânta, în număr de circa 6.000, au fost transferați în Turcia, la: Edirne, Kirkclarei, Uzunköprü, Babaeski și.a., deși, pe de-o parte, din punct de vedere etnic aceștia aparțineau grupului de români balcanici din Meglenia, vorbitori ai dialectului meglenoromân, iar pe de altă parte, transferul se realizase fără o consultare, în prealabil, a populației, ca și în cazul celorlalți musulmani din Grecia, ci în mod forțat¹⁰. Odată cu acest eveniment se producea un nou clivaj în rândul comunității de meglenoromâni, care nu făcea altceva decât să o diminueze din punct de vedere etnic, chiar dacă nântenii/nântineții nu au participat și nici nu au contribuit la lupta pentru afirmarea identității naționale, principalul motiv fiind acela că ei, în calitate de supuși musulmani, deși de origine românească, se bucurau de toate privilegiile oferite musulmanilor de către statul otoman.

Ca urmare a adoptării hotărârilor de la Lausanne, politicienii de la Atena au găsit noi soluții menite a continua politica naționalistă în teritoriile unde structura populației era ceterogenă, fiind bine cunoscut faptul că, în anumite regiuni, cum este și

⁵ Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu (coord.), *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei 1821-1923*, București, Ed. Academiei R.S.R., 1979, p. 254; Igor Bercu, *Mișcarea de eliberare națională și proclamarea Republicii Turcia (1918-1923)*, în *75 de ani de la proclamarea Republicii Turcia. Conferință științifică internațională moldo-turcă*, f.c., Chișinău, 1998, p. 71.

⁶ *Afirmarea statelor naționale*, pp. 256-257; Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 369.

⁷ Maria Todorova, *Balkanii și balcanismul*, Editura Humanitas, București, 2000, p. 273; C. Jelavich, B. Jelavich, *op. cit.*, p. 365; S. M. Sopchocles, *op. cit.*, p. 355.

⁸ Thede Kahl, *Zur Islamisierung der meglenitischen Vlachen (Muglenoromänen) Das Dorf Nânti (Nótia) und die „Nântineci“ in der heutigen Türkei*, în „Zeitschrift für Balkanologie“, 38 (2002), 1/2 Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, pp. 39-41; Idem, *Ethnizität und räumliche Verteilung der Aromunen in Südosteuropa*, Institut für Geographie der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster, Münster, 1999, p. 22; pentru lămuriri suplimentare în privința stabilirii nântineștilor în Turcia vezi și harta *Muglenitische Vlachen aus Notta in der türkischen Trakya Ende 20 Jhs.*, în *Ibidem*, p. 34.

¹⁰ S. M. Sopchocles, *op. cit.*, p. 357.

cauzul Macedoniei, existau aromâni și meglenoromâni care nutreau sentimente naționale românești. Astfel, pentru a modifica structura etnică de aici în detrimentul acestora, grecii au găsit o primă soluție, și anume, aceea a împrietenirii așa numiților „magiri” aduși din Asia Mică, în urma schimbului de populație cu Turcia.

Practic, reforma agrară din Grecia ce i-a urmat tratatului de la Lausanne s-a realizat prin exproprierarea totală a absenteștilor, parțial a tuturor pământurilor cultivabile de până la 8-15 ha din Tesalia, Macedonia, Epir și Tracia, cât și a celor de până la 35 ha din restul Greciei. Noul cadru legislativ punea capăt astfel moșiilor din Macedonia care aparținuseră în mare măsură proprietarilor turci, agravând, totodată, și situația economico-socială a meglenoromânilor, recunoscuți cultivatori ai pământului și crescători de viermi de mătase¹¹.

Din numărul total al noilor veniți, toți greci asiatici, au fost instalate, pe loturi agricole, un număr de 145.127 familii, repartizate, astfel: Macedonia, în 1379 de localități – 427.297 persoane, Tracia în 242 localități – 71.293 persoane, Epir în 26 de localități – 4.418 persoane, Grecia veche în 117 localități – 34.247 persoane, Insule în 230 localități, – 22.011 persoane¹².

După cum se observă, în Macedonia au fost instalate de 3,5 ori mai multe familii comparativ cu restul Greciei, principalul motiv fiind, după cum afirmam mai sus, acela al modificării structurii etnice a acestei regiuni. Semnificativ este faptul că, în ciuda problemelor politice interne din Grecia datorate disputelor între susținătorii taberei „proregaliste” și cei ai celei „prorepublicane”,¹³ politicienii greci au acordat o atenție deosebită cheștiunilor de interes național, ca și în cazul de față, făcând front comun în această privință. Acestei politici i-sa suprapus cea privind susținerea în plan școlar și bisericesc a grecilor și „grecoomanilor”, cât și a noilor veniți.

Toate aceste realități veneau să certifice amplificarea procesului de deznaționalizare susținut de autoritățile elene, reacția meglenoromânilor de la București, adunați în jurul Societății Meglenia, față de situația confrăților din locurile de baștină neîntârziind să apară. Astfel, la data de 11 noiembrie 1923, în cadrul Adunării Generale, s-a hotărât redactarea unui memoriu privind neajunsurile și doleanțele meglenoromânilor din Berislav, Cupa, Liumnița, Lugunja, Tânărăcea și Oșani, care să fie înaintat ministrului român de Externe, I.G. Duca. Totodată, s-a mai hotărât constituirea unei delegații care să meargă în audiență la ministru plenipotențiar al Greciei la București, pentru a-l ruga să intervină pe lângă guvernul de la Atena în vederea curmării regimului impus aici¹⁴.

Nu este însă mai puțin adevărat că datorită noilor acțiuni ale autorităților elene, care le puneau în pericol ființa națională, a renăscut ideea de a emigră în România¹⁵.

¹¹ Constantin Noe, *Colonizarea Cadrilaterului*, în „Sociologie Românească”, tom III, nr. 4-6/1938, p. 124. Despre aplicarea reformei agrare din Grecia și implicațiile sale asupra românilor balcanici, vezi și St. Lascu, *op. cit.*, pp. 30-31.

¹² *Ibidem*.

¹³ S.M. Sopchocles, *op. cit.*, pp. 357-361.

¹⁴ Vezi, în această privință, *Adunarea Societății Meglenia*, în „Peninsula Balcanică”, I, nr. 8/1923, p. 14.

¹⁵ C. Noe, *op. cit.*, p. 125.

Acesta reprezenta, în viziunea lor, unicul liman al supraviețuirii neamului, aşa cum pentru bulgarii, albanezii, grecii și turcii din Peninsula Balcanică, statele respective reprezentaseră un suport real, în contextul impus de furia mișcărilor naționaliste.

Analiza realităților românești de la sfârșitul primului război mondial ne arată că în România s-au realizat, simultan, trei mari prefaceri și anume: întregirea națională, reforma agrară și cea electorală¹⁶. Acestea aveau să marcheze în mod substanțial evoluția ulterioară a vieții politico-economice și sociale românești. Prin urmare, activitatea guvernamentală și parlamentară în primii ani de după 1918 a gravitat, în plan politic intern, în principal, în jurul acestor trei mari obiective¹⁷.

O dată cu constituirea noului guvern liberal presidat de Ion I.C. Brătianu, la data de 19 ianuarie 1922¹⁸, în viața politică românească începea o nouă etapă ce avea să marcheze întreaga evoluție a țării din perioada interbelică. Căștigarea unei majorități confortabile de către Partidul Național Liberal la alegerile parlamentare din martie 1922, a oferit acestuia posibilitatea de a adopta o nouă lege fundamentală a țării, în martie 1923, și a altor proiecte de legi – unele deosebit de importante pentru viața economică – fără concursul opoziției¹⁹.

În ceea ce privește românii balcanici, anul 1924 avea să fie unul important în plan legislativ pentru susținătorii ideii revitalizării românismului astfel încât, pe fondul unor realități ce atingeau interesul și demnitatea națională, pe agenda de lucru a politicienilor români apărea și această problemă²⁰. Prin *Legea pentru modificarea unor dispoziții din capitolul VI al Legii de la 1 aprilie 1914 pentru organizarea Dobrogei Noi din 24 aprilie 1924*²¹ se creau disponibilități de terenuri aflate în proprietatea statului²² și ca urmare a faptului că, după 1878, au emigrat spre Turcia 28.000 de turci și tătari, ceea ce permitea statului să promoveze o politică reală de împroprietărire a elementului românesc, fie din regat, fie din regiunile Macedoniei și Traciei²³.

Dacă legea pentru exproprierea și împroprietărirea din 1918, modificată în 1921, care statua principiile reformei agrare în România²⁴, nu conținea referiri distincte

¹⁶ Ion Agrigoroaiei, *România interbelică* (vol. I), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2001, p. 77.
¹⁷ Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996, pp. 70-77.
¹⁸ I. Agrigoroaiei, *op. cit.*, p. 188.
¹⁹ Ibidem, p. 189; vezi și Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și Guvernări (1916-1938)*, București, Ed. Silex, 1996, pp. 42-43.
²⁰ St. Lascu, *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite*, în „Revista istorică”, serie nouă, tom VI, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1995, pp. 968-969.

²¹ „Monitorul Oficial”, nr. 89 din 22 aprilie 1924, pp. 4529-4531.
²² Această nouă lege face unele precizări privind proprietatea funciară, prin care drepturile statului erau acum mai bine apărate, posibilitatea localnicilor de a se stabili prin titluri de proprietate false diminuându-se. Totodată, ea oferea posibilitatea statului de a fi proprietarul unor suprafețe mai întinse de pământ, permitându-i și posibilitatea elaborării unui program de împroprietări în această regiune (*Ibidem*). Vezi în această privință și I. Dobrogeanu – unul din pseudonimele sub care semnează St. Lascu, [St. Lascu], *Statul nostru și politica de întărire a românismului în Dobrogea de Sud*, în „România de la Mare”, III, nr. 3-4, 1994.
²³ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Constanța, Editura Ex Ponto, 1998, p. 433.
²⁴ Vezi, pe larg, în acest sens, I. Agrigoroaiei, *op. cit.*, pp. 77-110.

privind împroprietărea românilor din afara hotarului național, dornici de a se stabili în țara mamă și, în același timp, pentru întărirea graniței de sud-est, legea din 1924 era mult mai permisivă. Nu este mai puțin adevărat faptul că, printr-o decizie a guvernului din 3 noiembrie 1922 fuseseră împroprietărite în Dobrogea de Sud 13 colonii militare, alcătuite din foști combatanți pe frontul dobrogean în timpul primului război mondial, ce numărau 458 persoane și care au primit loturi între 25-75 ha, în total 12.500 ha²⁵.

Noul cadru legislativ a oferit posibilitatea românilor balcanici de a reflecta mai mult asupra acestei probleme. În cercurile macedoromâne de la București, situația confrăților de la sud de Dunăre și chestiunea emigrării în România constituia principala temă de dezbatere. Părerile privind emigrarea erau împărțite, o parte dintre aceștia susținând-o pe considerentul că era unica soluție de a-i salva pe frații din locurile de baștină, în timp ce alții, dimpotrivă, o combăteau cu înverșunare.

Relevante, în opinia noastră, sunt o serie de argumente aduse în discuție de doi dintre cei mai aprigi susținători ai revitalizării românismului în hotarele de sud-est ale României Mari, prin aducerea și împroprietărirea românilor balcanici, publicate ulterior în cîte o lucrare special dedicată acestei chestiuni. Astfel, în opinia lui Vasile Th. Mușă existau trei argumente decisive în această privință, primul fiind acela că cei hotărâți să emigreze, în condițiile în care nu mai puteau să trăiască în locurile de baștină, oricum ar fi emigrat, cu sau fără vreun sprijin, mai ales că acest fenomen nu era nou printre ei, un exemplu în acest sens fiind coloniile acestora din Statele Unite ale Americii; prin dirijarea bine chibzuită a emigrării în țară se obținea un dublu rezultat, adică fixarea definitivă a acestora și consolidarea etnică a Dobrogei de Sud; formarea unui nucleu puternic în țară ar fi putut sprijini mai bine pe confrății rămași în locurile de baștină²⁶. La rândul său, Steriu Th. Hagigogu pornea de la premisa că românii balcanici sunt foarte prolifici, astfel încât, la fiecare 25 de ani, numărul lor se dublează și că tot surplusul acesta de populație alimentează energiile statelor balcanice, prin aducerea și împroprietărirea acestora în județele Caliacra și Durostor, în scurt timp românismul va triomfa²⁷.

Acestor opinii aveau să li se opună, spre exemplu, cele ale lui Ion Grădișteanu, în acea vreme președinte al Societății de Cultură Macedo-Române, care considera că, în viitor, România Mare va avea nevoie de români balcanici chiar acolo în locurile de baștină. Arătându-se însă dispus să îi ajute pe cei veniți în țară din proprie inițiativă²⁸. Simeon Măndrescu președintele Societății „Graful Românesc” opina, la rândul său, că nu emigrarea trebuie susținută, ci acele demersuri pe lângă autoritățile de la București, care să ia măsurile necesare pentru a pune capăt prigoanci la care sunt supuși confrății din Grecia²⁹.

²⁵ A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 433; vezi și Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între 1918-1944. Contribuții la cunoașterea problemelor geopolitice, economice, demografice, sociale și ale vieții politice și militare*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2005, p. 160.

²⁶ Vasile Th. Mușă, *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă (1925-1935)*, București, Societatea de Cultură Macedo-Română 1935, p. 22.

²⁷ Steriu T. Hagigogu, *Emigrarea aromânilor și colonizarea Cadrilaterului*, București, „Tipografia României Unite”, 1927, pp. 20-21.

²⁸ C. Noe, *op. cit.*, p.129.

²⁹ Ibidem.

Dezbaterile aprinse pe marginea acestei chestiuni nu au săcut decât să închege nucleul celor care susțineau emigrarea. Spre sfârșitul anului 1924, ideea începe să frâmânte și mai mult cercurile românești din Grecia, ajungându-se astfel la organizarea unui congres la Veria, în data de 30 noiembrie, unde au participat 400 de delegați, inclusiv reprezentanți din Meglenia. În cadrul acestuia, cei mandatați să vorbească au descris situația reală în care se găseau membrii comunităților lor, în contextul amplificării politiciei de deznaționalizare susținută de autoritățile elene și a neimplicării, pe măsura așteptării, a celor de la București, în privința obținerii drepturilor legitime. Ideea emigrării în țară avea să ocupe un loc important în cadrul dezbatelor, o hotărâre definitivă în acest sens nefiind adoptată³⁰.

La puțin timp după încheierea congresului, președintele comunității de români din Lugunța, Riza Kita, fiind trimis de lui Constantin Noe, originar din aceeași localitate, următoarea scrisoare: „Soarta a fost vitregă cu noi. Am suferit persecuționi de nedescris; am dat și jertfe omenești... Refugiatul vine și ară țarina care-i place. Alergi la dreapta și la stânga, te duci din birou în birou de la o autoritate la alta și nicăieri nu găsești dreptate (...) Toate acestea și persecuțiunile îndurate zilnic ne constrâng să ne părăsim locul iubit, frumoasa comună unde se află mormântul ființelor dragi nouă și să ne căutăm mântuirea în altă parte. Locul cel mai potrivit, unde să nu ne pierdem ca neam, ci vom fi și folositorii lui, este pământul țării, pentru care, d-le C. Noe, avem onoarea a vă ruga să binevoiți și interveni pe lângă guvernul român ca să dispună:

1. Intervenția pe lângă guvernul grec de a permite libera ieșire din aceste locuri.
2. Intrarea și instalarea și împroprietărirea în România a familiilor noastre³¹.

Ecout Congresului de la Veria și veștile tot mai îngrijorătoare, venite nu numai prin poștă ci și prin curieri și împuterniciți speciali, au sensibilizat cercurile românilor balcanici de la București care susțineau emigrarea în România.

La 3 ianuarie 1925, la București, în casa meglenoromânlui C. Noe ia ființă un Comitet de inițiativă, având sarcina de a pune în mișcare activitatea de emigrare. În procesul-verbal întocmit cu această ocazie, cei prezenti au consensuat principalele hotărâri adoptate și anume: elaborarea unui memoriu privind susținerea împroprietăririi în hotarele țării a românilor balcanici din Grecia care doreau acest lucru, pe de-o parte, ar pe de altă parte, înaintarea lui către conducerea guvernului și a ministerelor abilitate și se implica în soluționarea acestei probleme, cât și a principalelor forțe politice de la țutere și din opoziție³².

Imediat după constituire, s-a trecut la punerea în practică a obiectivelor propuse, primul dintre acestea, reprezentându-l efectuarea demersurilor pe lângă țările statului român și diferite personalități publice. Sprijinul moral l-a oferit, de această dată, în primul rând, ministrul Al. Constantinescu, care afirma: „Cele ce-mi puneti nu sunt decât epilogul fatal al tragediei din 1913. Veniți aici căci țara aceasta ste și a voastră și trebuie să vă primească. Din partea mea vă asigur că aveți tot

sprijinul”³³. O oarecare disponibilitate față de această chestiune și-a arătat-o și I. Grădișteanu cerând, însă, ca „emigrarea să fie cât mai redusă”³⁴. La rândul său, reputatul profesor Iuliu Valaori, după multe obiecții, s-a hotărât să acorde sprijin pentru activitatea de emigrare. Prin urmare, acest comitet de inițiativă a reușit să obțină audiență și să susțină cauza emigrării în fața unor mari oameni politici de la București care, de această dată, au avut o poziție mai îngăduitoare³⁵.

La 1 februarie 1925, sosea în capitală o delegație reprezentativă a românilor balcanici din regiunile Meglenia, Veria, Vodena și Caterina, care reușea, la rândul ei, să sensibilizeze clasa politică a timpului, prin prezentarea, de această dată, în mod oficial, a procesului de deznaționalizare din locurile de unde ea provineau³⁶. Sprijinită de reprezentanții studenților aromâni, de Consiliul Societății de Cultură Macedo-Române, care inițial nu s-a implicat în susținerea ideii emigrării în masă a românilor balcanici în România, și de Societatea Culturală Meglenia, reprezentată prin Hristu Iulu și D. Kehaia, delegația a aprobat demersurile anterioare ale Comitetului de inițiativă și, împreună cu membrii acestuia, a dispus noi demersuri, consenzuate într-un nou proces-verbal, solicitând: împroprietărea cu câte 20 ha teren agricol și loc de casă pentru fiecare familie, cu plata pe un termen mai lung; accordarea de credite pentru construirea de case și procurarea inventarului; intervenția pe lângă guvernul de la Atena în vederea despăgubirii emigranților pentru bunurile imobile rămase în Grecia; înlesnirea transportului până la destinație și intervenția pentru înlăturarea unor posibile piedici ale autorităților elene; rechiziționarea unor case care să servească drept adăpost pentru refugiați, până la construirea noilor case³⁷.

Prin acest nou document se conturau elementele constitutive ale unei politici coerente de împroprietărire, precizându-se acum, în mod clar, datele de la care guvernul român trebia să înceapă această activitate.

În baza însărcinărilor, C. Noe și V. Mușă au redactat un nou memoriu pe care l-au înaintat Primului-ministru I.I.C. Brătianu, multe dintre soluțiile avansate regăsindu-se mai apoi, în practica politică de împroprietărire a statului. Autorii subliniau, între altele, că „situația elementului aromân (incluzându-i aici și pe meglenoromâni – n.ns., C.V.) din aceste ținuturi și îndeosebi a grupelor de la frontieră, a devenit insuportabilă, astfel că numeroase familii române s-au decis să se exproprieze, cu riscul de a se răsfira chiar prin țări străine unde vor fi expuse la o grabnică asimilare” și că 1.317³⁸ familii reprezentate de delegații veniți la București la

³³ Apud I. Dobrogeanu, *op. cit.*, p. 25. Iată că la un an de la intervenția sa în Parlament, ministrul Al. Constantinescu, probabil, în urma unei mai bune consultări în privința situației în care se aflau români balcanici din Grecia, își schimbă opinia devenind acum un apărător al ideii împroprietăririi acestora în hotarele României Mari.

³⁴ C. Noe, *op. cit.*, p. 132.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, p. 133.

³⁸ Din numărul total al acestora 221 de familii erau reprezentate de meglenoromâni după cum urmează:

60 din Cupa, 66 din Lugunța și 95 din Oșani (*Ibidem*, p. 134).

¹ *Ibidem*; vezi și V. Mușă, *op. cit.*, p. 21; St. Hagigogu, *op. cit.*, p. 19.

Apud C. Noe, *op. cit.*, p. 130.

² *Ibidem*, p. 131.

1 februarie 1925 „solicită respectuos a fi colonizate în Țară, de preferință în Dobrogea Nouă, încredințându-vă că aducerea lor va fi cât se poate de folositoare pentru neamul românesc atât din punct de vedere național, cât și din punct de vedere economic”³⁹. Odată cu înaintarea acestui memoriu Primului-ministru, delegația a pledat pe lângă miniștrii liberali Vintilă Brătianu, I.G. Duca și Al. Constantinescu, ultimul răspunzând: „vreau să aduc pe frații macedoneni în țară”⁴⁰.

Ca urmare a întrevederii delegației românilor balcanici cu membrii guvernului român, este inițiat procesul birocratico-legislativ din partea autorităților statului privind împroprietărarea în județele Durostor și Caliacra, a conaționalilor din Grecia.

Primul act oficial în acest sens este emis la data de 23 martie 1925 de către Ministerul Agriculturii și Domeniului și poartă semnătura lui Al. Constantinescu. Este vorba de *Decizia nr. 6.217*, care, chiar dacă nu menționa nimic despre mărimea loturilor, garanțiile statului și facilitățile de transport, reprezenta practic un document important din cadrul complexului angrenaj al activității de împroprietărare⁴¹. Nu este mai puțin adevărat, însă, că măsura legislativă nou adoptată demonstra, faptul că încă nu se concepuse un plan bine încheiat, în această privință.

Legea pentru reglementarea migrațiunilor, adoptată la data de 29 aprilie 1925, reprezintă un alt document legislativ cu implicații asupra procesului de transfer a românilor balcanici din locurile de origine în România. Potrivit acesteia, era considerat imigrant orice persoană care părăsea țara sa de origine pentru a se stabili în România, în condițiile legii, în aceeași categorie intrând și membrii familiei care o însoțeau. La intrarea în țară, cei în cauză trebuiau să posede, pe lângă pașaportul vizat, o fișă eliberată în dublu exemplar de agentul diplomatic sau consular român⁴².

La scurt timp de la adoptarea acestor documente legislative, delegația românilor balcanici înaintează un nou memoriu Ministerului Agriculturii și Domeniilor prin care solicita să i se ofere datele concrete, pe care trebuia să le prezinte apoi conaționalilor de acasă. Concomitent, Al. Constantinescu adresează Consiliului de Miniștri *Referatul nr. 19772* pe baza căruia este elaborat, la data de 13 iunie 1925, *Jurnalul nr. 1698*. Practic, acest document reprezinta aprobarea propunerilor din cuprinsul referatului elaborat de ministrul Agriculturii și Domeniilor, cât și înșărcinarea lui de a le transpune în practică⁴³.

Documentele emise acum pot fi socotite drept charta de bază a împroprietăririi românilor balcanici și a celor din vechiul regat, în județele Durostor și Caliacra. Semnificativ, în opinia noastră, este și faptul că prin adoptarea lor se urmărea împroprietărarea în cele două județe din sud-estul României Mari, pe suprafete egale, a ambelor grupări de români, atât din dreapta cât și din stânga Dunării. Toate demersurile, cât

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Apud I. Dobrogeanu, *op. cit.*, p. 26.

⁴¹ Monitorul Oficial, Partea I, nr. 73 din 1 aprilie 1925, p. 3500.

⁴² Monitorul Oficial, Partea I, nr. 92 din 29 aprilie 1925, pp. 4689-4697.

⁴³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare D.A.N.I.C.), fond Președinția Consiliului de Miniștri, Jurnale, dosar nr. 184/1925, ff. 416-417.

și hotărârile luate ca urmare a acestora demonstrează faptul că statul român a fost nevoie să se implice în această activitate de împroprietărire și, totodată, de întărire a românismului, atât datorită unor acțiuni concrete ale unor români balcanici de seamă din București și ale reprezentanților de la sud de Dunăre, mandatați de membrii comunităților lor, dar și faptului că, prin această activitate, erau soluționate mai multe probleme: salvarea de la pieire a unui segment al românilor din afara hotarelor naționale, împroprietărarea unor familii de români nord-dunăreni lipsite de terenuri agricole și, nu în ultimul rând, întărirea hotarului de sud-est al țării. În același timp, ele reflectă ezitările și indeciziile guvernărilor, care nu au avut de la început un plan bine încheiat de recuperare a românilor de peste hotare, dar și de întărire a autorității statului și a românismului, în această regiune.

După obținerea unor rezultate concrete, prin documentele oficiale emise de guvernul de la București, membrii delegației au mai avut întrevederi și cu alte personalități politice aflate în opozиție. În cadrul acestora, ei s-au bucurat de o atitudine încurajatoare din partea lui Iuliu Maniu care, în timpul dezbatelor, referindu-se la chestiunea colonizării macedoromânilor în la hotarul de sud-est al României Mari, afirma: „vă rog să comunicați fraților macedoneni să aibă toată încredere în cuvântul nostru și în dragostea noastră; să fie convinși că orice discordii ar exista între noi și guvernul actual, în această chestiune cred că toate guvernele țării românești vor fi de acord și vor sprijini după priceperea și puterea lor așezarea Românilor de peste hotare, pe pământul țării noastre”⁴⁴.

Curând după încheierea acestor întrevederi, membrii delegației s-au reîntors la comunitățile lor, în sănul cărora fuseseră însărcinați să dezbată această chestiune, având cu ei și rezultatele obținute la București. Dacă aici problemele erau rezolvate, în linii generale, urmăru acum să fie rezolvate și cele de acasă. Deși în acest scop se preconizase instituirea unei comisii mixte româno-elene, la Salonic, cu rolul de a negocia și mijloci emigrarea în România, guvernul de la București, în afară de documentele emise privind împroprietărarea, nu înțelegea că trebuie să-și asume nicio altă obligație.

Pe fondul acestor probleme, intelectualii, negustorii și muncitorii meglenoromâni din capitală, grupei în jurul Societății Meglenia, au luat inițiativa de a se implica, în mod direct, în susținerea emigrării conaționalilor din Grecia, prin constituirea unui patrimoniu bănesc și prin delegarea unui emisar, care să aibă și recomandarea Ministerului Român de Externe pentru a discuta cu reprezentanții guvernamentalni de la Atena și Salonic. În acest scop a fost investit Demetru Kehaia, originar din comuna Livezi – Meglenia, fost elev al liceului Galata Serai din Istanbul, bun cunoscător al limbilor franceză, greacă și turcă⁴⁵.

La 12 iulie 1925, D. Kehaia împreună cu G. Celea au plecat la Salonic pentru a demara negocierile, însă consulul român Spirea Constantinescu nu primise nicio informație oficială în acest sens din partea autorităților de la București. După zece zile de frământări, apăreau primele comunicări oficiale în care se menționa că Ministerul Român de Externe

⁴⁴ V. Mușă, *Declarațiile D-lui Maniu în chestia colonizării Cadrilaterului*, în „Tribuna românilor de peste hotare”, vol. II, nr. 56, 1925, p. 12.

⁴⁵ C. Noe, *op. cit.*, p. 140.

- inițierea demersurilor cuvenite pe lângă guvernul grec. La data de 27 iulie, Spirea Constantinescu i-a prezentat guvernatorului Macedoniei pe cei doi membri ai delegației române și problemele ce le aveau de dezbatut, însă nici acesta din urmă nu primise nicio informație oficială din partea autorităților de la Atena. Ambiguitatea discuțiilor dintre oficialitățile românești de la Atena și reprezentanții Ministerului Elen al Afacerilor Străine a confirmat lipsa unei implicări concrete a autorităților de la București. Abia la data de 28 august, în urma unor ample demersuri, s-a ajuns la discuții clare între reprezentanții români și directorul general al Afacerilor Străine și însărcinat pe probleme de emigrări, Jorgopoulos. În cadrul dezbatelor, partea română a prezentat, în linii generale, condițiile în care trebuiau desfășurată emigrarea, cele mai importante fiind: autorizarea emigrantilor de a-și lichida averea mobilă și imobilă, răscumpărarea, la cursul zilei, de către guvernul grec a averilor care nu vor putea fi vândute de emigranți, eliberarea tinerilor de sub arme pentru a putea pleca în România odată cu familiile lor; amnistierea și neurmărirea celor care se sustrăgeau de la efectuarea stagiului militar s.a.⁴⁶. Inițial, Jorgopoulos, a respins net aceste propuneri, însă, în urma intervenției locțiitorului ambasadorului României în Grecia, Brabeteanu, acesta a făcut promisiunea că va propune ministrului grec de Externe, Rendis, să convoace imediat într-o conferință pe ministrul de finanțe Cufinas și pe șeful Marelui Stat Major, în vederea soluționării cererilor delegației române. În cursul zilei următoare, Jorgopoulos oferea un răspuns oficial prin care erau aprobate doleanțele românilor.

La data de 1 septembrie 1925, la Salonic, D. Kehaia împreună cu viceguvernatorul Macedoniei, Leccos, întocmeau formularele necesare emigrării în vederea tipăririi lor. Acestea cuprindeau: declarația de renunțare la cetățenia elenă și optarea pentru cea românească, autorizația de emigrare care înlocuia pașaportul și cererea de despăgubire din partea emigrantului pentru avereia imobilă nelichidată, care urma să fie preluată de guvernul grec⁴⁷.

După rezolvarea acestor probleme, D. Kehaia a întreprins o călătorie în Meglenia, în vederea consultării populației privind emigrarea, în cursul căreia a stabilit în detaliu, împreună cu reprezentanții fiecărei localități în parte, viitorul program de acțiune. Entuziasmul meglenoromânilor nu a fost, însă, de lungă durată, deoarece acțiunile de intimidare organizate de grecii și grecomani din zonă nu au făcut altceva decât să îngreuneze activitatea de emigrare. Aceștor probleme li s-au adăugat și cele privind acordarea de credite în vederea construirii de noi gospodării și a plăti cheltuielilor de transport⁴⁸.

În mod cu totul surprinzător, deși primele inițiative și acțiuni concrete privind emigrarea aparținuseră românilor balcanici din Grecia, respectiv din regiunile Meglenia, Veria și Vodena, primii emigranți nu au venit de aici, ci tocmai din Albania, din comuna Pleasa, sosind la București în data de 20 iulie 1925 pentru a fi împroprietăriți în Cadrilater. Aproximativ în aceeași perioadă, un grup de familii de meglenoromâni, care se afla în țară încă înainte de izbucnirea primului război mondial,

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 142.

⁴⁸ *Ibidem*, pp. 143-146

a primit casc și terenuri agricole în comuna Cocina, alături de un grup de aromâni originari din Beala (Albania)⁴⁹. La 26 octombrie 1925, alte 200 familii de aromâni soseau la Constanța cu vaporul *Iași*, pentru a fi împroprietărite în Dobrogea de Sud⁵⁰.

Febrila mișcare de emigrare va atinge apogeul la începutul anului 1920. De altfel, biroul însărcinat cu colonizarea înaintase un ordin care prevedea că terenurile destinate coloniștilor nu puteau rămâne nearendate, astfel încât cele trebuiau luate în primire de viitorii proprietari până la data de 15 martie⁵¹.

Primul transport de meglenoromâni, din localitățile Lugunța și Berislav, a plecat din portul Salonic în data de 5 martie 1926. La 15 aprilie, alte familii din Liumnița, Cupa și Oșani se îndreptau spre România, din această din urmă comună efectuându-se în cursul aceleiași luni și alte transporturi. În primele luni ale anului 1926, 406 familii de meglenoromâni au sosit în România, fiind repartizate în județul Durostor, după cum urmează: în Cocina 50 familii din localitățile Oșani și Liumnița, în Cazimir 27 de familii din localitatea Cupa, în Capaclia 70 de familii din localitățile Lugunța și Berislav, în Bazarghean și Aidogdu 114 familii din localitatea Oșani, din Liumnița s-au mai așezat 40 de familii în Strebăna, 30 de familii în Vischioi, 35 de familii în Cadichioi și 40 de familii în Haschioi⁵².

Directiva Casei Centrale de Împroprietărire, care impunea emigranților să seosească în România cel mai târziu până la data de 15 martie, a produs o oarecare neliniște în rândul lor. În acest context, este emisă *Adresa nr. 15.964* din 20 aprilie 1926, prin care sus-numita instituție sista activitatea de fixare a emigranților, principalul motiv fiind acela al depășirii disponibilităților terenurilor agricole pe care statul le putea oferi în Dobrogea de Sud la acel moment. Aceeași adresă mai făcea precizarea potrivit căreia împroprietărea unor noi familii de români balcanici se mai

⁴⁹ *Ibidem*, p. 140.

⁵⁰ Ibidem, p. 145; St. Lascu, *Împroprietăirea românilor balcanici în Cadrilater*, p. 3.

⁵¹ Despre emigrare, împroprietătirea și încreșterea meglenoromânilor în hotarele de sud-est ale României Mari vezi și V. Coman *Di istoria armajilor megleneni din Dobrogea di Not(1)*, transpunere în aromână de Nico Popnicola, în „Fenix. Revistă și literatură și istorii armânească”, IV, nr. 10, 1998, p. 4; Idem, *Di istoria armajilor-meglenits din Dobrogea di Not(2)* în loc. cit., IV, nr. 11, 1998, p. 4; o altă versiune a aceluiași studiu a fost republicată sub titlul *Di istoria-a meglenoromânilor în Dobrogea di Sud (1926-1940)*, transpunere în aromână de Ilie A. Ceară, în „Rivista di Litiratără și Studii Armâni”, VI, nr. 2, partea I (tom XIV), 1999, pp. 33-40; N. Cușa, *Aromâni (Macedoneni) în România*, Constanța, Editura Muntenia, 1996, passim și lucrarea apărută recent cu titlu anistoric, N. Cușa, *Macedo-aromâni dobrogeni. The Macedo-Aromanians in Dobruja*, Traducere autorizată în limba engleză de Otilia-Cristina Pacea (ediție bilingvă română-engleză), Constanța, Editura Ex Ponto, 2004, passim; Steriu T. Hagigogu, Constantine Noe, Vasile Th. Mușă, *Colonizarea macedoromânilor în Cadrilater*, ediție și prefată de Emil Tîrcomicu, București, Editura Etnologică, 2005, passim (este vorba de o ediție augmentată a lucrărilor: Steriu T. Hagigogu, *Emigrarea aromânilor și colonizarea Cadrilaterului*, București, „Tip. Române Unite”, 1927, Constantin Noe, *Colonizarea Cadrilaterului*, în „Sociologie Românească”, tom III, nr. 4-6/1938, Vasile Th. Mușă, *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă (1925-1935)*, București, Soc. de Cultură Macedo-Română, 1935); Ion Vulpe, *Vlahuria - Țara din vis - 80 de ani de la colonizarea Cadrilaterului*, București, Editura Semne, 2005, passim (este vorba de o altă ediție augmentată a lucrărilor menționate mai sus).

⁵² C. Noe, *op. cit.*, p 14.

puțea realiza numai după ce erau întocmite și aprobată în prealabil tablouri cu cei care doreau să emigreze în țară⁵³.

Recomandările Casei Centrale de Împroprietărire veneau să limpezească, într-o oarecare măsură, activitatea de împroprietărire. Semnificativ este însă faptul că, din regiunea Meglenia după data de 20 aprilie 1926 nu a mai venit în țară niciun emigrant fără a primi în prealabil aprobările necesare.

Imediat după sosirea în țară a noilor veniți, se iniția procesul birocratico-administrativ al activității de împroprietărire. Încă de la început, Casa Centrală de Împroprietărire s-a dovedit a fi nepregătită pentru un asemenea proiect de anvergură, în timp ce specialiștii din teritoriu, la rândul lor, nu-și arătau o prea mare disponibilitate pentru această chestiune deoarece le erau afectate, într-o oarecare măsură, interesele personale. Minoritățile dobrogene își vedea și ele, la rândul lor, interesele afectate, în special cea bulgară, care îi privea pe noii locuitori ca pe niște usurpatori ai intereselor lor⁵⁴. Nu este mai puțin adevarat că nici reprezentanții guvernului în teritoriu nu arătau o reală deschidere față de frații lor veniți din Grecia și Albania. În acest context, sprijinul moral și nu numai a venit, în mare măsură, din partea confrăților de la București, adunați în jurul Societății Culturale Meglenia, din inițiativa căreia au luat ființă în localitățile cu populație originară din Meglenia filiale ale acesteia⁵⁵. Astfel, pe lângă lăudabilele acțiuni privind susținerea morală a noilor veniți, aceasta a desfășurat ample activități menite să crea și consolida un climat de ordine, de a continua și perpetua tradițiile și obiceiurile moștenite din vechime și de a-și preaslăvi eroii căzuți pe altarul cauzei naționale.

Preocupările autorităților guvernamentale privind legislația proprietății rurale în Dobrogea, a provocat ample dispute, aceasta suferind mai multe modificări. Astfel, în lunile aprilie 1927 și februarie 1928 s-au adus amendamente menite să îmbunătățească legislația privind proprietatea rurală în Dobrogea de Sud, însă demersurile au rămas fără finalitate datorită ieșirii de la guvernare a Partidului Național Liberal, la data de 3 noiembrie 1928⁵⁶.

⁵³ Ibidem, p. 148.

⁵⁴ V. Ciorbea, *Aspecte din evoluția Dobrogei de Sud în cadrul statului român (1913-1940)*, în St. Lascu, Constantin Vitanos (coord.), *Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”. Valori ale civilizației românești în Dobrogea*, f.e., Constanța, 1993, p. 372.

⁵⁵ Iată care erau Filialele Societății Culturale Meglenia din județul Durostor: *Filiala Silistra* – Președinte: Dumitru Ciotti, Secretar: Ion Dinescu; *Filiala Arabaglar* – Președinte: Nicolae Bola, Secretar-Casier: Costică Carașeli și trei membri de conducere; *Filiala Aيدогdu-Bazarghean* – Președinte: Stoe Argintaru, Secretar-Casier: Stroe Pampor și trei membri de conducere; *Filiala Cocina* – Președinte: Gheorghe Livecanu, Secretar-Casier: Eftimie Cacarea și patru membri de conducere; *Filiala Atmagea Tătarască* – Președinte: Iancu Misu, Secretar-Casier: Stere Cepi și cinci membri de conducere; *Filiala Uzungi-Orman* – Președinte: Dumitru Canacheu, Secretar: Gheorghe Barbu, Casier: Constantin Buderea și trei membri de conducere; *Filiala Haschioi* – Președinte: Atanasie Șipca, Secretar: Eftimie Șipca, Casier: Hristu Vreta și doi membri de conducere; *Filiala Cadichioi* – Președinte: Dima Gheorghe Argintaru, Secretar: Atanase Lucian, Casier: Constantin Botta și doi membri de conducere; *Filiala Vischioi* – Președinte: Tanas Lala, Secretar-Casier: Ștefan Ida și doi membri de conducere – vezi T. G. Hagi, *Filialele Societății Meglenia din județul Durostor*, în „Peninsula Balcanică”, tom IV, nr. 2-4/1928, p. 64.

⁵⁶ V. Ciorbea, op. cit., p. 370.

Perioada cuprinsă între 10 noiembrie 1928 și 9 noiembrie 1933 corespunde, în mare măsură, guvernărilor național-țărănești din cele nouă guverne care s-au succedat la conducerea țării, opt le-au aparținut⁵⁷. Firește, au existat și preocupări din partea noilor guvernări în vederea îmbunătățirii condițiilor de viață ale acestora. O atenție deosebită, în acest sens, și-a arătat-o Ion Mihalache în calitatea sa de ministru al Agriculturii și Domeniilor, care a vizitat la 11 mai 1929 județele Durostor și Caliacra. Constatând neajunsurile celor împroprietări, el a hotărât instituirea unui organism special – *Comitetul colonizării* – cu menirea de a desfășura toate operațiunile legate de transferarea și așezarea noilor locuitori în centrele fixate, cât și finanțarea tuturor acestor activități⁵⁸. În același timp, a decis să aloce 125 milioane lei din fondurile Ministerului Agriculturii și Domeniilor, din care 50 milioane pentru județul Durostor și 75 milioane pentru județul Caliacra. Pentru rezolvarea problemei apei potabile, a mai fost alocată suma de 15 milioane destinate prospectării și construirii unor fântâni, până în anul 1936 fiind construite, însă, numai 17 asemenea surse de apă, mult sub nivelul necesarului. Lipsa de apă a fost motivul pentru care unele familii împroprietărite în această parte a țării au părăsit așezările și și-au abandonat pământurile⁵⁹.

După o amplă analiză a situației din județele Durostor și Caliacra, la data de 7 iulie 1930 a fost adoptată *Legea nr. 222 pentru completarea legii privind organizarea Dobrogei Noi*⁶⁰ și *Regulamentul privitor la măsurătoarea, parcelarea și comasarea pământurilor cuvenite statului și locuitorilor în baza legii din 22 aprilie 1924 pentru modificarea unor dispoziții din cap. VI al legii din 1 aprilie 1914 pentru organizarea Dobrogei Noi și a legii din 7 iulie 1930 pentru completarea legii pentru organizarea Dobrogei Noi*⁶¹. Noul cadru legislativ fixa locul împroprietăririi – întreaga acțiune fiind considerată de interes național – acest proces urmând să se desfășure numai pe loturile disponibile, categoriile de cetățeni îndreptățiti a primi pământ și ordinea de atribuire a acestuia și.a. Totodată, se mai reglementau și condițiile în care puteau fi arendate loturile tip, adică prin încheierea unui act de vânzare-cumpărare între statul român și colonist, aceasta fiind modalitatea juridică prin care cel ce primește pământ prin arendare devine proprietar. Pentru coordonarea întregii activități luate ființă *Oficiul Național al Colonizării* (în continuare O.N.A.C.)⁶².

Aceste decizii au avut efecte benefice pe de-o parte, prin întărirea autorității statului într-o regiune în care șovinismul bulgar punea la grea încercare populația românească prin acțiunile armate ale bandelor de comitaggi, iar pe de altă parte au creat cadrul necesar progresului civilizației materiale și spirituale ale dezvoltării comunităților umane în acest areal.

O altă problemă ce necesita sprijinul autorităților de la București era cea a susținerii financiare a noilor veniți, în vederea construirii de locuințe și a procurării

⁵⁷ I. Scurtu, op. cit., p. 120.

⁵⁸ V. Ciorbea, op. cit., p. 372.

⁵⁹ Idem, *Evoluția Dobrogei*, p. 168.

⁶⁰ Monitorul Oficial, nr. 148 din 7 iulie 1930, pp. 5138-5141.

⁶¹ Ibidem, nr. 185 din 20 august 1930, pp. 7076-7079.

⁶² V. Ciorbea, *Aspecte din evoluția Dobrogei de Sud în cadrul statului român (1913-1940)*, p. 167.

inventarului necesar. Sumele alocate nu au acoperit devizul unei case, fixat la 50.000 lei, din care proprietarul primea jumătate din sumă sub formă de credit, iar cealaltă jumătate era plătită din fondurile statului, astfel încât, o parte dintre noi veniți au contractat datorii substanțiale, atât pentru case, cât și pentru terenuri. Mai mult, O.N.A.C. a decis la începutul anului 1933 să acorde materiale de construcție numai celor care achitaseră sumele datorate statului pe loturile unde au fost fixați⁶³. Nu peste multă vreme, la data de 28 aprilie, prin adoptarea unui nou act normativ, cu un articol unic, se încerca reglementarea situației datoriilor agricole și, implicit, consolidarea activității de împroprietărire⁶⁴.

O analiză atență asupra evoluției activității de împroprietărire în această parte a țării nu se poate realiza fără a ține seama și de alte aspecte importante care au contribuit, în mod nefast, la nefindeplinirea angajamentelor asumate de către autoritățile de la București. Este vorba, în primul rând, de marea criză economică mondială, apoi de cele nouă guverne perindate la conducerea țării, între 10 noiembrie 1928 și 9 noiembrie 1933⁶⁵ și, nu în ultimul rând, de politica iridentistă bulgară manifestată prin organizarea unor acțiuni de intimidare a populației românești din zonă⁶⁶. Această ultimă chestiune a stârnit reacția Comitetului Național al Colonistilor din județul Durostor care invita, printr-un manifest, întreaga suflare românească din județ să participe la un miting de protest la Silistra, în fața sediului prefecturii, în data de 29 octombrie 1933, pentru a sensibiliza autoritățile abilitate în acest sens de a luce măsurile necesare închetării acțiunilor iridentiste bulgare, îndreptate împotriva românilor de aici⁶⁷.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Potrivit noului act normativ, cei împroprietăriți erau debitați față de stat cu valoarea construcțiilor, inventarului semințelor și ajutoarele ce le-au fost acordate în timp ce anuitățile, urmău să se calcule fără dobândă, fiind repartizate după valoarea terenului, în 60 rate, urmând ca debitorii să achite datoriile după patru ani de la intrarea în vigoare a legii (*Ibidem*, p. 169).

⁶⁵ I. Mamina, I. Scurtu, *op. cit.*, pp. 69-107; vezi și Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi - 1859 pînă în zilele noastre - 1995*, Editura Machiavelli, București, 1995, pp. 95-109.

⁶⁶ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Ilfov (în continuare D.J.A.N. If.), fond Prefectura județului Durostor, dosar 9/1933, f. 166-168. În raportul întocmit de Șeful Poliției Silistra, sunt prezентate, între altele, și date despre organizații iridentiste bulgare ce acționau în raza de activitate a acestui post de poliție, cât și numărul membrilor acestora. Pentru o imagine de ansamblu asupra mișcării iridentiste bulgare în județele Caliacra și Durostor vezi și Dan Cătănuș, *Cadrilaterul. Ideologie cominternistă și iridentism bulgar. (1919-1940)*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2001, passim; Mariana Cojoc, Marian Cojoc, *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră (1919-1939). Documente - Partea I*, București, Editura Universității din București, 2003, passim; V. Ciobea, *Terorism în Cadrilater (1919-1940)*, în „Dosarul istoriei”, VII, nr. 1 (65), 2002, pp. 41-43; Mariana Cojoc, *Cadrilaterul și „Dobrogea Veche” în propaganda comunista interbelică*, în *Ibidem*, pp. 50-54. În același sens, recomandăm și publicația „Românul. Organ de propagandă națională”, ceea ce apare la Silistra, care alocă spații ample privitoare la această chestiune.

⁶⁷ În manifest se preciza, între altele, că „bande de asasini organizate pe teritoriul bulgar, stat cu care ne găsim în relații de amicitie oficială, trece frontieră nestingherite de nimeni, masacrează populația dezarmată și se plimbă pe teritoriul nostru mai liber decât la ei acasă. În mai puțin de o săptămână au fost doborăți la pământ 7 macedoromâni și 2 regăjeni, fără să le pese de amenințările noastre platonice, sau eventuale sancțiuni din partea statului român sau bulgar și nici de umbra inexistentă a Ligii Națiunilor. Lipsa noastră de organizare, certurile dintre noi, fac pe asasini să rânească de bucurie, iar conductorii efectivi ai

La data de 14 noiembrie 1933, venea la conducerea țării guvernul P.N.L. în frunte cu I.Gh. Duca. Încercând să atragă atenția noilor autorități, megleloromânul D. Ciotti⁶⁸ scria în paginile publicației „Românul”, un articol cu un titlu sugestiv, intitulat: *Partidele politice și colonizarea*, în care atragea atenția că în niciun manifest al partidelor din opozitie și nici în cele ale paridului de la guvernare nu a găsit vreo referire la politica de colonizare. În opinia sa, pentru a finaliza această activitate, orice guvern va trebui să prevadă în programul său deschiderea largă a granițelor și primirea în țară, fără prea multe formalități a tuturor românilor de peste hotare și înzestrarea lor cu loturi de pământ și inventar agricol astfel încât să se întărească în această parte a țării caracterul național. În final avea să mai preciseze: „credem că D-l I. Duca, Primul Ministru, își mai amintește cuvintele rostite la Constanța, unde a spus textual <<Cadrilaterul trebuie colonizat cu elemente macedo-române, care sunt buni gospodari și vor fi și grănicerii României în aceste meleaguri>>”⁶⁹. Nu peste multă vreme, la data de 29 decembrie 1933, I.Gh. Duca este asasinat pe peronul gării din Sinaia. Sub impactul acestui eveniment, în ziua următoare, noul guvern presidat de dr. Constantin Angelescu a introdus starea de asediu și cenzura. La 4 ianuarie 1934, regele Carol al II-lea, a numit în fruntea guvernului pe Gheorghe Tătărescu, unul dintre principalii

criminalilor sadici care nu trebuie căutați în Bulgaria, ci la noi acasă, unde sunt cocoțați în Parlamentul țării, în consiliile județene și în toate instituțiile mai importante ale statului, de unde conduce opera nefastă de exterminare a românilor, căutând prin aceasta a infiltra groaza în rândurile noastre. Toate protestele noastre sunt aruncate la coș, revelațiile din presă luate în batjocoră, iar autoritățile superioare deși posedă dovezi zdrobitoare despre imixtiunea fețelor simandicoase în acțiunea criminală a organizațiilor revoluționare, nu cutează să ia măsuri de represiuni. [...] Pentru ziua de 29 octombrie 1933, Comitetul Național al Colonistilor, a organizat (organizează - n.ns., C.V.) un meeting de protest în orașul Silistra, la care vor participa delegați din partea studenților macedoromâni, Uniunea Studenților din țară, Societatea Cultul Patriei, Societatea [de Cultură] Macedo-Română, Societatea Junimea Macedo-Română etc. precum și alte personalități marcante din București, Constanța și Bazargic. Nu vă intimidați și nu vă înfricoșați de măsurile ce se vor lua din partea autorităților pentru a vă opri să participați la acest mare meeting național. Nu ascultați sfaturile dubioase ale nimănui și, înălțurând toate piedicile oficiale și semioficiale, veniți cu mic cu mare spre a arăta puterea noastră, umarea pentru sacrificiu și jertfă, fiecare centru având o coroană de flori, care va fi depusă drept jertfă, fiecare centru având o coroană de flori, care va fi depusă drept omagiu, pe crucea sacrificiului românesc din fața prefecturii județului”. Manifestul purta semnătura membrilor Comitetului Național al Colonistilor din județul Durostor: N. Papahagi, D. Ciotti, P. Ionescu, Chitu Dima, Toma Vanghele și N. Hristu (D.J.A.N. If., dosar 9/1933, f. 368-369).

⁶⁸ Născut într-o familie de megleloromâni din Liumnița în anul 1882, D. Ciotti se remarcă încă de Tânăr prin participarea în mod activ și conștient, la lupta pentru redeșteptarea națională a megleloromânilor. După absolvirea Liceului Comercial din Salonic în anul 1904, va fi numit institutor la școala românească din comuna natală. Patru ani mai târziu, îl găsim printre luptătorii megleloromâni alături de Junii turci. Odată cu inițierea mișcării de emigrare în România a megleloromânilor îl întâlnim în rândurile celor mai aprigi susținători ai acestui proces. Din anul 1927, la Silistra, va fi director-fondator al publicației „Românul. Organ de propagandă națională”, în paginile căruia va publica numeroase articole de analiză a procesului de împroprietărire și închirianțire a românilor în județele Caliacra și Durostor, cât și altele cu caracter informativ. Între 1941-1942 va fi primar al comunei Cerna, iar mai apoi se va stabili, pentru restul vieții, la Constanța.

⁶⁹ [C. Colonistul], D. Ciotti, *Partidele politice și colonizarea*, în „Românul”, VI, nr. 75, 24 decembrie 1933, p. 1.

exponenți ai „tinerilor” liberali, care a promovat pe plan economic o politică de încurajare a industriei naționale. În domeniul agricol a susținut înființarea Institutului Național de Credit Agricol, care oferea micilor producători împrumuturi pe termeni lungi pentru procurarea de inventar agricol⁷⁰. Cu toate acestea, situația coloniștilor din județele Caliacra și Durostor nu era pe măsura așteptărilor.

În ceea ce privește activitatea de împroprietărire a meglenoromânilor în hotarele de sud-est ale țării, încă din data de 15 ianuarie 1933 o serie de luptători ai acestei cauze, conștienți că printr-o mai bună organizare își pot susține semenii pentru a se integra mai repede noilor realități, s-au întinut la București și au „procedat la constituirea unei societăți cu denumirea Societatea Culturală <<Meglenia>> continuare a Societății <<Meglenia>> înființată la 3 ianuarie 1916 și a Societății <<Meglenia>> înființată în anul 1927 la Silistra”, ce va căpăta personalitate juridică la data de 24 martie 1933⁷¹. Potrivit statutului, scopul acesteia era acela de a lupta pentru evoluția culturală a meglenoromânilor de pretutindeni, ajutorarea morală și materială a membrilor ei, în special a celor împroprietăriți în Dobrogea de Sud, conservarea prețuirea și încurajarea cultivării tuturor datinilor, a sentimentelor patriotice, a spiritului de disciplină și de supunere față de legi și autorități, întărirea credințe străbunc, întărirea spiritului de solidaritate și înfrățire între toți coloniștii români din arealul sud-dobrogean și apărarea intereselor de orice natură ale membrilor ei⁷².

Neajunsurile activității de împroprietărire nu i-au intimidat pe cei dornici de a emigra din locurile de baștină în țara mămă, astfel încât alte familii au continuat să sosească în cursul anului 1934. Prin urmare, prefectul județului Durostor este nevoit practic, să ceară O.N.A.C. să nu mai aprobe așezarea altora aici, deoarece existau încă multe familii care așteptau de un an să primească terenuri⁷³. Reducerea suprafețelor destinate împroprietăririi a dus, implicit, la diminuarea acestui proces. În aceste condiții, autoritățile de la București au votat la data de 18 decembrie 1934 *Legea privitoare la modificarea și completarea art. 18 din Legea pentru completarea legii pentru organizarea Dobrogei Noi*, prin care Ministerul Agriculturii și Domeniilor obținea dreptul de preemtivă, la același preț, la toate vânzările de proprietăți imobiliare rurale, în timp de un an. Acest drept a fost prelungit, însă, în ianuarie 1936 pentru încă un an, tocmai din dorința de a opri speculațiile cu terenuri, îndeosebi cele aparținând populației musulmane care își exprimase dorința de a emigra în Turcia⁷⁴.

La 7 aprilie 1936, era adoptată Legea nr. 826 privitoare la regimul colonizării, potrivit căreia lotul de colonizare nu putea depăși 10 ha teren arabil și 2000 mp. loc de

⁷⁰ I. Scurtu, *op. cit.*, p. 130

⁷¹ Iată care erau membri fondatori ai acestei societăți culturale: Constantin Noe, Ioan Naum, Nicolae Paia D. Dionisie, G. Popa-Constantinescu, G. Pampor. D. Kihai, Vanghele Roșca, Vasile Casap, Petre Ciuci Hr. Iuffu, Hr. Roșu, G. Coifescu, Hristu Tașcu, Stama Buciu, Cezar Buciu, Minda Teodor, preot Nicola Roșca, Dumitru Popa-Constantinescu, Constantin Nanu și Constantin Ghiriz (D.A.N.I.C., fond Tribunalul Ilfov secția I. c.c., dosar 895/1933, f. 1).

¹² *Ibidem*, f. 3.

¹³ *Ibidem*, p. 170.

⁹, Monitorul Oficial, Partea I, nr. 292 din 18 decembrie 1934, p. 7962.

casă, împroprietăririle realizându-se acum numai pe terenurile deposedate sau dobândite de stat în baza drepturilor legale⁷⁵. De acum înainte, numărul celor care avau să fie împroprietăriți în județele Caliacra și Durostor va fi din ce în ce mai mic. În ceea ce-i privește pe meglenoromâni, potrivit Dării de seamă a Consiliului de administrație al Societății de Cultură „Meglenia” din 25 septembrie 1938, 67 familii din localitatea Huma, își exprimaseră dorința de a emigra în România, cererea lor fiind aprobată de O.N.A.C. În acest sens, statul le putea oferi câte un lot de 10 hectare din terenurile pe care le deținea de la emigranții turco-tătari, cu prețul de 6.000 lei hecatul plăabil în rate semestriale, pe termen de zece ani, în cost intrând și eventualele construcții. Demersurile urmău a se materializa după emigrarea unui nou grup de turco-tătari, ale căror terenuri să fie mai potrivite pentru solicitanți⁷⁶, însă, ele nu au mai fost finalizate datorită evenimentelor politico-diplomatice care au „bulversat” întreaga ordine mondială.

Potrivit *Tabloului numeric de populația din județul Durostor pe naționalități la data de 1 mai 1940*⁷⁷, în localitățile unde fusceră improprietăți meghenoromâni situația se prezenta astfel: 1) Plasa Turtucaia – Cadichioi: 186 coloniști din care 108 macedoneni; Vischioi: 453 coloniști din care 436 macedoneni; 2) Plasa Doimușlar – Bazarghean: 575 coloniști din care 529 macedoneni; Cocina: 713 coloniști din care 591 macedoneni; Doimușlar: 1226 coloniști din care 998 macedoneni; Haschioi: 749 coloniști din care 428 macedoneni; Srebărna: 635 coloniști din care 242 macedoneni. După cum se observă, din numărul total de 4537 de noi veniți, 3332 erau români balcanici, în marea lor majoritate meghenoromâni⁷⁸.

O altă problemă ce a necesitat implicarea directă a autorităților de la București a fost și cea privind înceatăjenirea românilor balcanici care, de bunăvoie, renunțaseră la cetățenia statului de unde emigraseră, optând pentru cea română, pe baza unei declarații, odată cu împroprietărirea în țara mamă. În conformitate cu *Legea privitoare la dobândirea și pierderea naționalității române*⁷⁹ și *Regulamentul privitor la dobândirea naționalității române prin naturalizare și la redobândirea acestei naționalități*⁸⁰ din 1924, cetățenia română se obținea numai după ce persoana în cauză îndeplinise un stagiu de zece ani. Potrivit articolului 10 din această lege, români, de origine, supuși ai unui stat străin, indiferent de locul nașterii lor, puteau dobândi naționalitatea română, singurele condiții fiind semnarea a două declarații, în formă autentică, de renunțare la cetățenia străină, respectiv de opțiune privitoare la cea română.

Legea pentru reglementarea migrațiunilor, adoptată la data de 29 aprilie 1925, reprezintă un alt document legislativ cu implicații asupra procesului de transfer și încretire a românilor balcanici din locurile de origine în România. Potrivit acesteia,

⁷⁵ Ibidem. Partea I, nr. 82 din 7 aprilie 1936, pp. 3132-313

⁷⁶ D.A.N.I.C., fond Tribunalul Ilfov Secția I.c.c., dosar 895/1933, f. 2.

⁷⁷ D.J.A.N. If., fond Prefectura județului Durostor, dosar 24/1939-1940, f. 184-185.

⁷⁸ În *Tabloul numeric de populația din județul Durostor pe naționalități la data de 1 mai 1940* nu se face distincție între aromâni și meglenoromâni, însă, după cum am văzut, în marea lor majoritate, noii veniți dintr-o „macedoneni” și împroprietării în localitățile sus-menționate erau meglenoromâni.

⁷⁹ Monitorul Oficial, Partea I, nr. 41 din 24 februarie 1924, pp. 1895-1901.

⁸⁹ *Ibidem*, Partea I, nr. 104 din 16 mai 1924, pp. 5418-542

era considerat imigrant orice persoană care părăsea țara sa de origine pentru a se stabili în România, în condițiile legii, în aceeași categorie intrând și membrii familiei care o fusătoau. La intrarea în țară cei în cauză trebuiau să posede, pe lângă pașaportul vizat, o fișă cliberată în dublu exemplar de agentul diplomatic sau consular român⁸¹.

Atât legislația privitoare la obținerea naționalității române, cât și cea privind reglementarea migrațiilor, menționate mai înainte, nu aveau să fie respectate întru-totul în cazul românilor balcanici, transferul realizându-se fără pașapoarte, ci doar în baza unor autorizații de emigrare, în timp ce pentru obținerea cetățeniei nu s-a mai efectuat stagiul de zece ani deoarece ei aparțineau națiunii române. Pe măsură ce activitatea de împroprietărire era aproape finalizată, firesc, încetătenirea venea să întregească amplul proces de revitalizare a românismului în județele Caliacra și Durostor. Prin urmare, la data de 19 mai 1934 avea să fie promulgată *Legea pentru completarea unor dispoziții din legea privitoare la dobândirea și pierderea naționalității române din 24 februarie 1924*. Potrivit acesteia, O.N.A.C.-ul avea obligația de a întocmi liste pentru fiecare comună cu cei cărora li s-au atribuit loturi și s-au stabilit efectiv în comună care trebuiau înaintate, în termen de trei luni de la promulgarea legii, Comisiei de Naturalizare ce funcționa pe lângă Ministerul de Justiție. La rândul său, Consiliul de Miniștri, urma să decidă printr-un jurnal, numele celor care primeau naturalizarea, acesta urmând a fi publicat în Monitorul Oficial⁸².

Amplul proces de dezvoltare economico-socială și întărirea caracterului românesc în această regiune a țării sunt fenomene și procese istorice pozitive ale căror evoluții, din păcate, sunt întrerupte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial, la data de 1 septembrie 1939. Mai mult, cum bine se știe, în urma Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940, România este obligată să cedeze Bulgariei cele două județe din sudul Dobrogei, Caliacra și Durostor, etnicii români de aici fiind supuși unui schimb obligatoriu de populație cu etnicii bulgari din județele Constanța și Tulcea, iar ulterior unui proces de reîmproprietărire.

Zusammenfassung

Nach einer Präsentierung der Lage der Meglenoromänen in Griechenland und in Jugoslawien nach dem ersten Weltkrieg, bezieht man sich auf die Einbürgерung in Rumänien und die Verteilung des Grundbesitzes an Meglenoromänen, die 1925 und 1926 aus den Ortschaften Pleasa und Beala (Albanien) und aus Lunguța, Berislav, Liumnița, Cupa, Oșani (Griechenland) in die Süddobrudscha (Kadrilater) gekommen sind. Dieser Prozess, der durch eine passende Gesetzgebung durch den rumänischen Staat unterstützt wurde, dauerte bis zum 1. September 1939, als der zweite Weltkrieg ausbrach. Durch den Vertrag von Craiova am 7. September 1940 wurden die zwei Kreise aus der Süddobrudscha, Caliacra und Durostor, an Bulgarien abgetreten, was wieder einen Bevölkerungsaustausch verursachte.

⁸¹ Ibidem, Partea I, nr. 92 din 29 aprilie 1925, pp. 4689-4697.

⁸² Ibidem, Partea I, nr. 115 din 22 mai 1934, p. 3210.

ASPECTE PRIVIND IMPLICAREA POLITICĂ A MEMBRILOR COMUNITĂȚII GRECEȘTI DIN BUCUREȘTI ÎN PERIOADA 1921-1946

Oana BARBĂLATĂ

Prin prezentul studiu ne propunem să prezentăm câteva aspecte privind implicarea politică a unor membri ai Comunității Grecești din București în perioada 1921-1946. Menționăm că activitatea Comunității din această perioadă nu a fost analizată decât în studiul¹ Georgetei Filitti și Liei Brad Chisacof care au reușit să prezinte câteva aspecte importante din viața Comunității Grecești din București din anii 1914-1936. Pentru perceperea exactă a evenimentelor care au avut loc în cadrul comunităților grecești din această perioadă a fost necesară studierea relațiilor eleno-române, o lucrare² importantă fiind realizată de către Stelian Brezeanu, Constantin Iordan, C. Horia Matei, Tudor Teoteoi și Gheorghe Zbucnea.

O prezentare a regulamentelor Comunității Elene din București în prima jumătate a secolului al XX-lea și a asociațiilor filantropice grecești care au activat în București, în perioada interbelică a fost realizată de către subsemnată, în două studii, aflate sub tipar, din „Revista Arhivelor”.

Împrejurările istorice, pe care nu le cunoaștem exact, au făcut ca arhiva Comunității Grecești din București să nu fie depistată – fie a dispărut, fie se află în fonduri neinventariate. Informațiile care se păstrează în presa greacă a timpului, corroborate cu cele din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe din România, precum și cu cele din Arhiva Iсторică a Ministerului de Externe al Greciei, din Atena, ne-au ajutat să ajungem la câteva concluzii privind istoricul Comunității Elene din București din perioada analizată.

Comunitatea Greacă din București a fost socotită până în 1891 ca fiind „neînsemnată”, deși nu a apărut niciodată în toată amploarea ei³. Trebuie să menționăm că, până în anul 1900 comunitățile grecești din România nu funcționau ca persoane juridice. Protocolul din 1900, anexat Tratatului comercial greco-român, recunoștea

¹ Georgeta Penelca Filitti și Lia Brad Chisacof, *Din viața Comunității Elene din București în anii 1914-1936*, în „Buletinul Societății Române de Studii Neoclene”, 2000-2001, p. 134-158.

² Stelian Brezeanu, Constantin Iordan, C. Horia Matei, Tudor Teoteoi, Gheorghe Zbucnea, *Relațiile româno-elene. O istorie cronologică*, București, Ed. Omonia, 2003.

³ Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Comunitățile Grecești din România în secolul al XIX-lea*, București, Ed. Omonia, 1998, p. 17.